

Watervogelmonitoring Zoete Rijkswateren

eerste impressies van het seizoen 1993/94

Terwijl de hoge waterstanden langs de Grote Rivieren de gemoederen nog danig bezighouden, gaan intussen de watervogeltellingen van het seizoen 1994/95 in de Zoete Rijkswateren gewoon door. Hoewel dit project (start 1993) van recente datum is, is er in de afzonderlijke gebieden vaak sprake van een langere geschiedenis. Voor een aantal tellers langs de Grote Rivieren bijv. is 1994/95 het 25e telseizoen, wat mag getuigen van hun enorme inzet en doorzettingsvermogen! Door deze inspanningen is een enorm waardevol gegevensbestand opgebouwd waarmee ontwikkelingen in de watervogelbevolking van IJsselmeer, Randmeren, Grote Rivieren en Beneden Riviereengebied nauwkeurig kunnen worden beschreven. Omstreeks het verschijnen van deze SOVON-Nieuws zullen de betrokken tellers het rapport van het seizoen 1992/93 hebben ontvangen. In dit nummer de eerste impressies van de resultaten uit het seizoen 1993/94.

Het **IJsselmeer** wordt maandelijks geteld vanuit een vliegtuig door de directie Flevoland van Rijkswaterstaat. In januari worden deze gegevens in het kader van de midwintertelling nog aangevuld met resultaten van vele tellers die vanaf de oever waarnemen. Zij leveren zinvolle aanvullingen voor soorten die vanuit het vliegtuig moeilijk te zien zijn.

In 1993/94 waren de aantallen van de Fuut vanaf november duidelijk hoger dan in 1992/93 (gemiddeld in de periode november t/m februari ruim 1000 ten opzicht van een kleine 500 in 1992/93). Terwijl in 1992/93 de hoogste aantallen Aalscholvers in oktober werden waargenomen, was dit in 1993/94 al in september (ruim 8000) het geval. In oktober verbleven er zo'n 4000 minder dan in 1992/93. Zoals gebruikelijk werden de grootste aantallen Knobbelzwanen en Meer-

koeten aan het begin van het seizoen waargenomen. Knobbelzwanen waren wat talrijker dan in 1992/93 terwijl voor de Meerkoet het omgekeerde gold.

Kuifeenden waren duidelijk schaarser dan in 1992/93. Er is hier mogelijk sprake van een teruggang die te maken heeft met afnemende dichtheden van driehoeksmosselen, hun belangrijkste voedsel gedurende de wintermaanden. Langs de Grote Rivieren worden de laatste jaren juist grotere aantallen gezien (figuur 1).

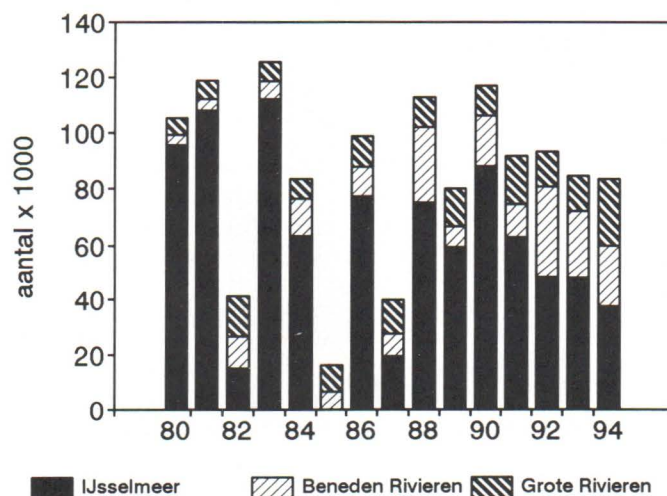
De **Randmeren** worden als vandoes vanaf boten geteld door werknemers van NBLF Flevoland. In toenemende mate maken we bij dit monitoringproject ook gebruik van landtellingen van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. en VWG Amersfoort.

Terwijl de aantallen Futen op het IJsselmeer duidelijk hoger waren dan

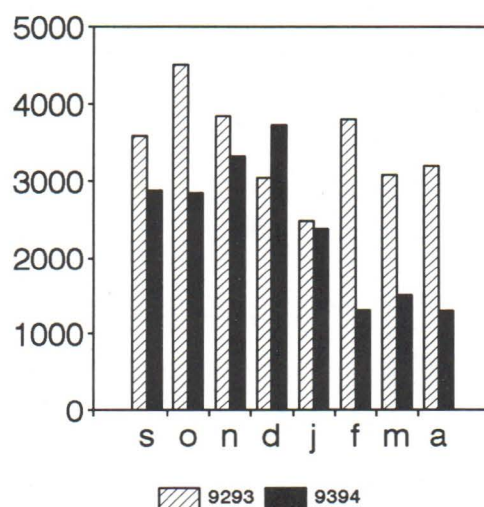
het seizoen daarvoor, gold dit niet voor de Randmeren (zie ook figuur 2). Aalscholvers werden in lagere aantallen gezien. Net zoals op het IJsselmeer werden de grootste aantallen Knobbelzwanen en Meerkoeten aan het begin van het seizoen vastgesteld (zie box voor nadere uitleg). Met name gedurende de periode november-januari waren de aantallen Kuif- en Tafeleenden duidelijk hoger dan in 1992/93.

Langs de **Grote Rivieren** worden de tellingen uitgevoerd door medewerkers van Vogelwerkgroep Grote Rivieren. In het stroomgebied van de Rijn (Gelderse Poort, IJssel, Nederrijn, Waal en Lek) werden van de viseters Fuut en Aalscholver lagere aantallen vastgesteld. Het is opvallend dat voor beide soorten de aantallen in december nog redelijk overeenkwamen met 1992/93, maar dat de aantallen in januari duidelijk lager waren. Zou het zo kunnen zijn dat als gevolg van het troebele water na de hoge waterstand van eind december 1993, deze soorten zijn uitgeweken naar gebieden met een beter doorzicht? Van Smient, Wintertaling en Wilde Eend werden in januari en februari hogere aantallen dan in 1992/93 aangetroffen. Ook hier is het denkbaar dat er een relatie is met de hoge waterstanden. Het is voor deze grazers prettig toeven in de natte uiterwaarden als de hoogste waterstanden weer verdwenen zijn. Andere oorzaken zijn overigens niet uit te sluiten!

Langs de Maas (Limburgse- en Brabantse/Gelderse Maas) werden over het algemeen duidelijk hogere aantallen gezien van de meeste soor-



Figuur 1. Aantallen van Kuifeend gedurende de januaritellingen op IJsselmeer, Grote Rivieren en Beneden Riviereengebied in 1980-94

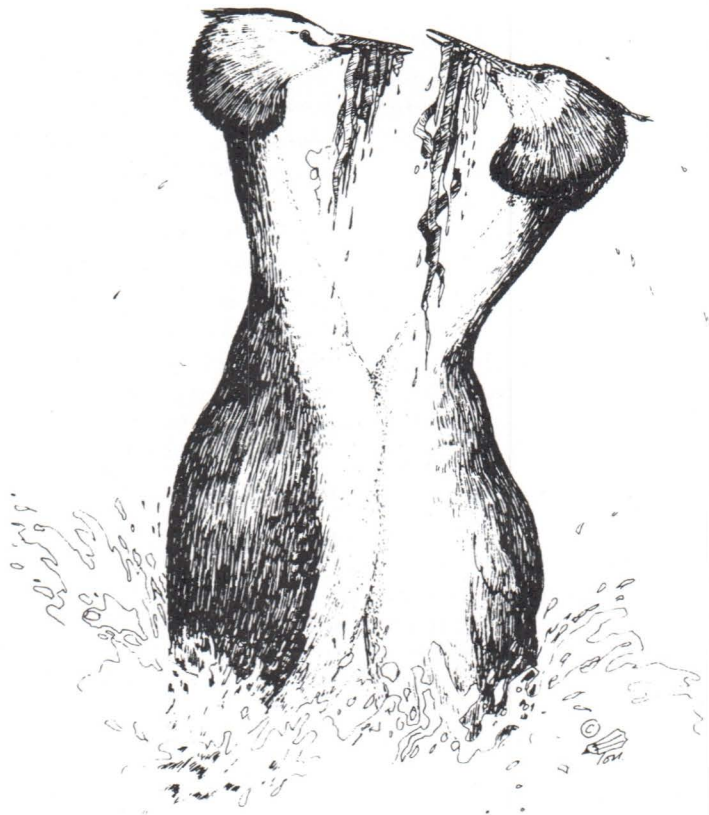


Figuur 2. Seizoenspatroon van Fuut in Randmeren en Grote Rivieren in 1992/93 en 1993/94

ten. Of het hier om een reële stijging gaat of om de effecten van een grotere telinspanning door een intensievere coördinatie, is niet helemaal duidelijk. Met name van de meeuwen (Kok- en Stormmeeuw) werden veel grotere aantallen vastgesteld, maar ook van Fuut, Aalscholver, zwem- en duikeenden. Deze toename was in alle maanden zichtbaar. Van het **Beneden Rivierengebied** is nog niet alle materiaal verwerkt maar duidelijk is wel dat, net als in het seizoen 1992/93, in september en oktober grote aantallen Slobeenden en, in het najaar, Meerkoeten en Knobbelzwanen aanwezig waren. Ook van de Brilduiker werden weer substantiële aantallen gedurende januari en februari vastgesteld. Tellingen in het Beneden Rivierengebied worden zowel vanaf boten als van de wal uitgevoerd.

Een vergelijking van twee seizoenen laat al zien dat de vogelbevolking van de Zoete Rijkswateren allesbehalve een statisch geheel is. Er vinden continue veranderingen plaats die met een veelheid aan factoren samenhangen. Het jaarlijks en maandelijks herhalen van deze tellingen is door deze onvoorspelbaarheid dan ook zeker geen overbodige zaak. Met het project watervogelmonitoring Zoete Rijkswateren worden deze veranderingen prachtig vastgelegd en dragen ze hopelijk bij aan een verantwoord beleid en beheer van deze gebieden en hun vogels.

Marc van Roomen & Erik van Winden



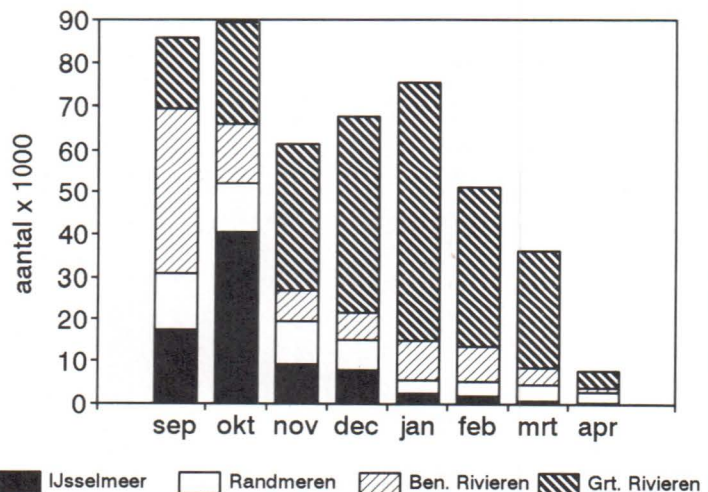
Futen (Ton Derks)

Herbivoren in de Zoete Rijkswateren

In de nazomer en begin herfst wordt er door Knobbelzwanen en Meerkoeten veel op waterplanten in het IJsselmeer (Gouwee, Friese kust), Randmeren (Veluwemeer) en Beneden Rivierengebied (Volkerakmeer) gefoerageerd (zie figuur 3). Waarschijnlijk door verbeteringen in waterkwaliteit is het areaal van deze ondergedoken waterplanten flink toegenomen (Biologische Monitoring Zoete Rijkswateren, RIZA nota nr. 93.028). Ook de Krooneend heeft gereageerd op de terugkeer en toename van deze waterplanten (Ruiters *et al* 1994, Limosa 67: 147-158). In de loop van het najaar sterven deze waterplanten af, waarna de betrokken soorten naar alternatieve voedselbronnen moeten uitzien. Voor de Meerkoet geldt dat deze ook driehoeksmosselen eet maar eveneens in de wintermaanden op gras foerageert. Behalve dat Meerkoeten in deze periode op allerlei binnenlandse graslanden kunnen worden aangetroffen, worden ze dan ook in toenemende aantallen in de uiterwaarden van de Rivieren gezien (figuur 4). Bij de Knobbelzwaan die geheel vegetariër is, treedt deze verschuiving in habitatkeuze ook op.



Figuur 3. Verspreiding van Knobbelzwaan in september 1992 in de Zoete Rijkswateren.



Figuur 4. Seizoenspatroon per watersysteem van Meerkoet in 1992/93.